

Gramatičke dvostrukosti u hrvatskome jeziku

Knežević, Klara

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:178772>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-31**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile U Puli

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

KLARA KNEŽEVIĆ

Gramatičke dvostrukosti u hrvatskome standardnom jeziku

Završni rad

Pula, rujan 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile U Puli

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

KLARA KNEŽEVIĆ

Gramatičke dvostrukosti u hrvatskome standardnom jeziku

Završni rad

JMBAG: 0303080350

Studijski smjer: Hrvatski jezik i književnost

Predmet: Morfologija hrvatskoga standardnog jezika

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Kroatistika

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Blaženka Martinović

Pula, rujan 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Klara Knežević, kandidatkinja za prvostupnicu hrvatskoga jezika i književnosti ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije korišten za drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Klara Knežević

U Puli, 21. 9. 2020.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Klara Knežević dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositeljica prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Gramatičke dvostrukosti u hrvatskome standardnom jeziku koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenog, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Student

Klara Knežević

U Puli, 21. 9. 2020.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. METODOLOGIJA RADA.....	3
3. DVOSTRUKOSTI U MORFONOLOGIJI.....	4
3.1. Ispadanje suglasnika.....	4
3.2. Prijeglas.....	6
3.3. Proširivanje.....	7
3.4. Palatalizacija.....	10
3.5. Sibilizacija.....	10
3.6. Vokalizacija.....	11
3.7. Alternacije jata.....	12
4. DVOSTRUKOSTI U MORFOLOGIJI.....	15
4.1. Dvostrukost u vokativu jednine vlastitih imena.....	15
4.2. Imenice i-vrste.....	16
4.3. <i>Sklonidba</i> imenica i međusamoglasničko <i>j</i>	18
4.4. Dvostrukosti glagola na -(j)avati i -(j)ivati.....	19
4.5. Dvostrukosti glagolskih pridjeva trpnih.....	20
4.6. Dvostrukosti komparacije pridjeva.....	21
5. DVOSTRUKOSTI U TVORBI.....	24
5.1. Dvostrukost sufiksalne tvorbe imenica za muške osobe.....	24
5.2. Dvostrukosti pridjeva na -ski i -ni.....	26
6. DVOSTRUKOSTI U SINTAKSI.....	28
6.1. Dvostrukosti veznika <i>pošto</i>	28
6.2. Dvostrukosti u poretku riječi u rečenici.....	29
7. ZAKLJUČAK.....	32
LITERATURA	33
IZVORI.....	33
SAŽETAK	35
SUMMARY.....	36

1. UVOD

Predmet su proučavanja ovoga završnog rada gramatičke dvostrukosti u hrvatskome standardnom jeziku. Dvostrukosti su u jeziku vrlo česta pojava te su zbog toga vrlo pogodne za proučavanje.

Dvostrukosti (ili dublete) u hrvatskome jeziku mogu se pronaći gotovo na svim razinama jezika pa ih stoga možemo pronaći u sklonidbi imeničkih riječi, stupnjevanju pridjeva, sprezanju glagola. Prema gramatici autora Josipa Silića i Ive Pranjkovića (2007) možemo govoriti o dvjema vrstama nastajanja dvostrukosti. U prvu vrstu ulaze oblici riječi koje nastaju dodavanjem dvaju različitih gramatičkih morfema (npr. množinski oblik genitiva imenice *naranča*; *naranči*, *naranača*), a u drugu vrstu ubrajamo oblike koji su nastali dodjeljivanjem alomorfa jednoga morfema (npr. instrumental imenice *mornar*; *mornarom/mornarem*). U primjeru genitiva množine uočavamo sinonimski odnos iako je riječ o dvama različitim nastavcima, a u primjeru instrumentala prijedlas je unutar morfema stvorio dva alomorfa u paradigmatskome odnosu.

U (standardnim) jezicima vrlo često postoji više načina izražavanja jednoga te istoga sadržaja. Više jezičnih oblika ili konstrukcija „natječe se za isti sadržaj“ (Barić i dr. 1994: 48) i takve oblike nazivamo dvostrukostima ili dubletama. Standardni jezik uređen je standardnom normom koja će jednom od oblika dati prednost „jer je pravilnija, sustavnija ili proizvodnija, jer ima dulju tradiciju, jer je domaća riječ itd. ili će ih funkcionalno, uporabno raspodijeliti“ (Barić i dr. 1994: 48), što znači da je jedan od oblika predviđen za jedan od funkcionalnih stilova, jedan može biti stilski obilježen, a drugi stilski neobilježen. Dvostruka rješenja u hrvatskome jeziku pronalazimo na svim razinama: fonološkoj, morfološkoj, morfonološkoj, tvorbenoj, sintaktičkoj, leksičkoj, stilističkoj, naglasnoj i pravopisnoj. Dvostrukosti u standardnome jeziku javljaju se zbog potreba funkcionalnih stilova kojima su potrebna različita rješenja, a norma ih propisuje. Norma je obilježena dvama uvjetima: sustavom i realizacijom sustava (govorom). Ona određuje vrijednost i pravilnost jezičnih jedinica. Sustav uvjetuje normu da sva rješenja u jeziku moraju odgovarati njegovim unutrašnjim zakonima, „sustav je ono kako se može govoriti“ (Barić i dr. 1994: 48), a norma obuhvaća sva prihvaćena pravila i ona nam pokazuje kako je ispravno što reći, koji oblik ima prednost

pred drugim, koji pripada kojemu funkcionalnom stilu; tomu se pridodaje i uzus (kako se najčešće govori). Standard obuhvaća uzus i normu, a sustav govor. Standardni je jezik onaj jezik koji je prošao povijesni put izgradnje samoga jezika, tj. jezične norma koja je obvezujuća svim govornicima toga idioma. Taj se proces naziva standardizacija jezika. „Ona je povijesno uvjetovana s jedne strane postojanjem bogate književnosti na različitim dijalektnim osnovama i s druge strane sviješću pisaca o pripadnosti istoj jezičnoj zajednici, što je sve rezultiralo međunarječnom konvergencijom na višoj, iznaddijalektnoj razini.“¹ Standardizacija je hrvatskoga jezika započela odabirom štokavskoga narječja kao osnovice jezične norme nakon čega dolazi do procesa kodifikacije koja podrazumijeva izradu normativnih priručnika (pravopisa, gramatika, rječnika). Daljnje su faze procesa standardizacije razradba norme, primjenjivanje, njezino prihvaćanje, širenje, njegovanje i prepravljavanje. U svim tim fazama nastaju dvostrukosti jer je uporaba dinamična i živa, a o čestim dvostrukostima bit će riječi upravo u ovome radu.

---

¹ Standardizacija. *Hrvatska enciklopedija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=57756>; pretraživano 11. 9. 2020.

2. METODOLOGIJA RADA

U radu će se dvostruka rješenja pratiti u suvremenim hrvatskim **gramatikama**: *Gramatika hrvatskoga književnog jezika* (GHKJ) Eugenije Barić i dr. iz 1990., *Gramatika hrvatskoga jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje* (TB) Stjepka Težaka i Stjepana Babića iz 1994., *Hrvatska gramatika* (HG) Eugenije Barić i dr., 2005., *Gramatika hrvatskoga jezika* (PS) Ive Pranjković i Josipa Silića iz 2007.; **pravopisima**: *Hrvatski pravopis* (BFM) Stjepana Babić, Božidara Finke i Milana Moguša iz 1994., *Pravopis hrvatskoga jezika* (AS) Vladimira Anića i Josipa Silića iz 2001., *Hrvatski školski pravopis* (HMB) Sande Ham, Milana Moguša i Stjepana Babića iz 2005., *Hrvatski pravopis* (BM) Stjepana Babić i Milana Moguša iz 2010., *Hrvatski pravopis* (BMM) Lade Badurine, Ivana Markovića i Krešimira Mićanovića iz 2007., *Hrvatski pravopis* (HP) urednika Željka Jozić i dr. iz 2013. te **savjetnicima**: *Hrvatski jezični savjetnik* (HJS) Eugenije Barić i dr. iz 1999., *Jezični savjeti* (JS) Mile Mamića iz 1996., *Govorimo hrvatski, jezični savjeti* (GH) urednika Mihovila Dulčića iz 1997., *Jezični savjetnik – iz prakse za praksu* (JSMM) Maje Matković iz 2006., *Hrvatski jezični savjeti* (HJSSH) Sande Ham i dr. iz 2014., *555 jezičnih savjet* (555JS) Goranke Blagus Bartolec i dr. iz 2016.

U ovom radu usmjerit ćemo se prema dvostrukostima na morfonološkoj, morfološkoj, tvorbenoj i sintaktičkoj razini koje se najčešće pojavljuju u publicističkome stilu jer je taj stil najviše proširen u medijima. Dvostruka ćemo rješenja analizirati u gramatikama, pravopisima i jezičnim savjetnicima. Iako su isključivo gramatičke dvojbe u pitanju, analiziramo i pravopise jer se poneki odgovori na gramatičke dvojbe nalaze i u pravopisima. Jezični savjetnici sa standardnojezičnoga stajališta donose rješenja za pojedina gramatička pitanja te navode koji od oblika preporučuju te ćemo pomoću njih uvidjeti koji oblik ima prednost pred drugime, tj. koji je normativno preporučljiviji. Cilj je rada prikazati najčešće dvostrukosti u navedenim razinama te prikazati kakva rješenja donose jezični savjetnici. Rad je upotpunjen istraživanjima o dvostrukim pojavnostima u publicističkome stilu koje su pretraživane na mrežnoj stranici hrvatskoga korpusa hrWac: <http://nlp.ffzg.hr/resources/corpora/hrwac/>. hrWaC je mrežni korpus prikupljen sa .hr internetske domene (inačica 2.1). To je najveći korpus hrvatskoga jezika koji sadrži 1,4 milijarde pojavnica u kojima obuhvaća tekstove prikupljene s novinskih portala, foruma i mrežnih stranica službenih organizacija. Korpus omogućava

pretraživanje i prikupljanje podataka na temelju kojih će se donijeti zaključci koji se od dvaju/triju oblika češće upotrebljava u publicističkome stilu i time proširen u uporabi.

3. DVOSTRUKOSTI U MORFONOLOGIJI

Morfonologija je dio gramatike koji se bavi proučavanjem fonemskih sastava morfema i međusobnih veza između struktura morfema te njihova međusobnoga funkcioniranja. Postoje dvije vrste promjena u fonemskom sastavu morfema. Prva promjena odnosi se na narav fonema, tj. na fonemsku raspodjelu, a druga se promjena javlja u nekoj od morfoloških kategorija (npr. u padežu, licu) ili u tvorbenoj kategoriji (npr. u uvećanici, etniku, umanjenici). U ovom dijelu rada proučit ćemo koje se promjene javljaju kod ispadanja suglasnika, prijeglasa, proširivanja, palatalizacije, sibilizacije, vokalizacije i kod alternacija jata. Poglavlje je upotpunjeno istraživanjem koje prikazuje koji se oblik od navedenih češće upotrebljava u publicističkome stilu.

3. 1. Ispadanje suglasnika

Gubljenje je suglasnika promjena koja se javlja kao posljedica neke druge promjene koja je prethodila, nakon čega se u riječi pojavljuje suglasnik koji je višak, tj. suglasnik koji možemo smatrati nepotrebnim. Dvostrukosti u toj glasovnoj promjeni pojavljuju se u tvorbi i deklinaciji imenica koje završavaju na *-dac*, *-dak*, *-tka*, *-tac* kod kojih može, ali i ne mora doći do gubljenja dentala *d* i *t* ispred afrikata *-ce*, *-če*, *-čić*. Imenice *otac*, *sudac* i *svetac* probrane su za istraživanje jer se vrlo često upotrebljavaju te se može javiti dvojba kako ih je ispravno zapisati u deklinaciji.

U gramatici TB navodi se da se „zapornici *d* i *t* gube kada se nađu u nekima za izgovor težim suglasničkim skupinama, i to ispred *c*, *č*, *ć*: *otac* – *oca*, *zadatak* – *zadaci*, *sudac* – *suca*“ (Težak i Babić 1994: 60). Iako ovdje nije navedena imenica *svetac* možemo pretpostaviti kako i ona spada u ovu skupinu imenica kod kojih dolazi do ispadanja suglasnika.

Jednako je rješenje doneseno i u GHKJ-u u kojoj se navodi pod poglavljem *Alternacija t i d* da se suglasnici ne zamjenjuju drugim suglasnicima već da ispadaju kada se u suglasničkoj skupini nađu dva suglasnika od kojih je prvi *t* ili *d*, a drugi *c*, *č*, *ć*, *dž*, *đ*, prvi ispada, npr. *otac* – *oci*, *sudac* – *suci*.

U HP-u autori navode da dolazi do ispadanja „*t* u oblicima imenice *otac* i izvedenicama od te imenice“ (Jozić i dr. 2013: 15) te daje primjer *otac – oca...*, ali imenice *sudac* i *svetac* (i imenicu *predak*) svrstava u skupinu u kojoj se piše „*t* ili *d* u oblicima imenica muškoga roda koje završavaju na *-dak*, *-tka*, *-dac*, *-tac* u kojima je samoglasnik *a* nepostojan“ (Jozić i dr. 2013: 15) pa time donose rješenje prema kojemu se piše *sudci*, *svetci*, *pretci* ali u napomeni stoji kako je dopušteno pisati i *suci*, *sveci*, *preci*.

U pravopisu BFM zatvornici *t* i *d* ispadaju ispred *c* i *č* u riječima: *oca*, *suca* itd. Na popisu riječi kod kojih dolazi do ispadanja *d* i *t* nije se našla riječ *svetac*, ali u rječniku pronalazimo imenicu *svetac* gdje možemo vidjeti da je množinski oblik imenice *sveci* što znači da kod sve tri imenice dolazi do ispadanja zatvornika.

U pravopisu BM do gubljenja šumnika *d* ispred *c* dolazi samo u riječi *otac* (*oci*), ali u svim ostalim imenicama na otvornik + *-dac*, *-dak*, *-tac*, *-tak* i *-tka* ostaju *d* i *t* (*svetci*, *sudci*).

Pravopis BMM donosi pravilo koje potkrjepljuje sve tri imenice, navode da do „gubljenja *d* i *t* dolazi i promjena se bilježi: u sklonidbi imenica koje završavaju na *-dac*, *-dak*, *-tac*, *-tak* *-tka* te ispred sufiksa *-ce*, *-če*, *-čić*, *-džija*: *oci*, *sveci*, *suci...*“ (Badurina i dr. 2007: 36).

Do različitih rješenja vidimo da je došlo zbog različitih pravila kojima su se autori vodili. U gramatici TB, GHKJ, pravopisu BFM i u BMM do gubljenja *d* i *t* ispred *c*, *č*, *ć*, *dž*, *đ* dolazi kod svih triju imenica, a u HP-u, kao i u BM-u, *t* ili *d* u imenicama muškoga roda koje završavaju na *-dak*, *-tka*, *-dac*, *-tac* u kojima je samoglasnik *a* nepostojan ne dolazi do gubljenja. Dvostrukosti kod ispadanja suglasnika su dopuštene ako je imenica značenjski jednoznačna. Imenice *sudac*, *svetac* i *otac* imaju jednako značenje i ako zapišemo *sudci/suci*, *svetci/sveci*, *otci/oci*. Važno je znati da se dvostruka rješenja ne odnose na imenice kod kojih prilikom gubljenja suglasnika dolazi do značenjskoga podudaranja s nekom drugom imenicom, npr. imenica *letak* može se sklanjati samo sa zadržanim *t* jer prilikom gubljenja dobivamo oblik *leci*, *leče* koji se podudaraju s oblicima imenice *ledac* koji bez *d* ima jednake oblike nominativa množine i vokativa jednine kao i *letak* bez *t*: *leci*, *leče*.

Tablica 1. Prikaz broja pojavnica u korpusu

Primjeri	broj pojava u mrežnome korpusu (N)	primjeri	broj pojava u mrežnome korpusu (N)
sudca	2,174	suca	24,565
svetca	213	sveca	4,947

U uporabi je prevagnulo gubljenje dentala ispred afrikata.

3. 2. Prijeglas

Prijeglas je glasovna promjena u kojoj dolazi do zamjene samoglasnika *o* iza palatalnih suglasnika i skupova *št*, *žd* samoglasnikom *e*. Kod prijeglasa dvostrukosti su karakteristične za instrumental jednine imenica muškoga roda koji završavaju na *-ar*. Tako nailazimo i na oblike *ribarom* i *ribarem*. Gramatika TB navodi da se instrumental tih imenica može tvoriti i pomoću nastavka *-om* i *-em*. Prema 555JS ispravno je upotrijebiti i jedan i drugi oblik jer navode kako se kod tvorbe imenica muškoga roda na *-ar* mogu upotrijebiti i nastavak *-ov* i *-ev*. Težak ističe da „svaki pisac i govornik još uvijek ima pravo da se odluči za bilo koji od tih oblika“ (Težak 1990: 61).

Instrumental imenice *put* također se pojavljuje u dva oblika: *putom*, *putem*. S obzirom na to da nailazimo na različitosti u normi, čini se da je svejedno hoćemo li upotrijebiti oblik *putom* ili *putem*. Oblik *putem* je stariji. Oba oblika postoje u suvremenom jeziku i podjednako se upotrebljavaju. U TB-u autori navode da imenica *put* može imati oba nastavka, ali da se nastavak *-om* upotrebljava kad je ispred instrumentala prijedlog (*Idi svojim putem. S tim putom imamo mnogo neprilika.*) HJSSH navode da je *putom* „sukladno s ostalim imenicama na *t* pa bi trebalo imati prednost, ipak oba su oblika pravilna jer *putem* ima čvrsto uporište u upotrebi pa se ne može zanemariti. U množini je prevladao oblik *putovi*, a norma je složna u tom da je to i jedini pravilni oblik. Dakle, *putom* i *putem*, ali *putovima*“ (Ham i dr. 2014: 23). „Prema gramatičkim pravilima hrvatskoga standardnog jezika proširak *-o-* dobivaju jednosložne imenice kojima osnova završava na nepalatalni suglasnik, npr. *kat: katom, katovi; trut: trutom, trutovi, gol: golom, golovi, grad: gradom, gradovi*. Proširak *-ev* dobivaju imenice kojima osnova završava na palatal, npr. *kralj: kraljem, kraljevi, panj: panjem, panjevi, muž: mužem, muževi, plašt: plašte*

m, plaštevī, dužd: duždem, duždēvi. U skladu s tim pravilom sustavno je i imenicu *put* u svim njezinim značenjima sklanjati s proširkom *-ov-*: *strmi putovi, morski putovi, hodati nepoznatim putom, životni putovi, ići svojim putom*“ (Blagus Bartolec i dr. 2016: 121). U knjizi GH dopušten je i jedan i drugi oblik: „Oblici nominativa množine imenice *put* u književnom jeziku šire osnovu nastavcima *-ov/-ev*, što je paradigmatično za jednosložne imenice muškoga roda...“ (Dulčić 1997: 94). Težak navodi da je danas dopušten i oblik *putovi*, ali i *putevi* te da su „neki lingvisti držali da se *-em* i *-evi* upotrebljava kada se misli na osnovno, pravo značenje riječi *put* (*Idi onim putem...*), a *-om* i *-ovi* u prenesenom smislu (*Pravi čovjek korača pravim putom...*“ (Težak 1990: 63). Navodi da je tadašnja jezična praksa davala prednost tadašnjim novijim gramatičarima (poput Slavka Pavešića) koji predlažu da se oblik *putem* upotrebljava kada je bez prijedloga, a *putom* kada je s prijedlogom: *Idi tim putem. Pruga je među putom i rijekom.*

Tablica 2. Prikaz broja pojavnica u korpusu

Primjeri	broj pojavnica u mrežnome korpusu (N)	primjeri	broj pojavnica u mrežnome korpusu (N)
ribarom	214	ribarem	11
Mornarom	231	mornareem	7
putom	2,410	putem	232,256

Kod imenica na ar preteže gramatički nastavak bez prijeglasa, a kod imenice *put* koja se okamenjena upotrebljava i kao prijedlog prevladala je uporaba oblika *putem*.

3. 3. Proširivanje

Dvostrukosti se vrlo često pojavljuju i kod proširivanja. Osnova se može proširiti „umetanjem samoglasnika u suglasnički skup te različitim umecima u pojedinim padežima imenica svih rodova“ (Barić i dr. 2005: 81). Proširiti možemo i prefiks „koji završava suglasnikom ispred osnove koja počinje suglasnikom“ (Barić i dr. 2005: 81) te prijedloge i priloge i oblike pridjeva i zamjenica „obaveznim i neobaveznim dodavanjem samoglasnika bez promjene značenja“ (Barić i dr. 2005: 81). Najčešće dvostrukosti kod proširivanja jesu one kod imenica u gentivu množine, npr. *pòšiljākā i*

pòšljīkī, prīmjedābā – prīmjedbī. U standardnome hrvatskom jeziku nastavak za genitiv množine jest dugo -a ispred kojega je uvijek dugi slog (*žèna – žénā*). Kod imenica koje završavaju na suglasničku skupinu postoje tri načina tvorbe genitiva množine. Prvi, ujedno i najstariji tip, jest onaj kod kojega imamo umetanje dugog -a i dodavanje nastavka -a na kraju riječi (npr. *bītākā*). Drugi tip dodaje nastavak -a na kraju, ali ga izostavlja u suglasničkoj skupini (npr. *kántā*), a treći tip, koji je danas i najplodniji, dodaje nastavak -i na kraju te čuva suglasničku skupinu (npr. *mājki*). Sva tri pravila su normativno dopuštena i nijedan od navedenih nije pogriješan zato danas, iako rijetko, imamo imenice koje se mogu sklanjati na sva tri navedena načina pa možemo naići na sklonidbu imenice *naranča* na ovakav način: *nàranāčā – nārānčā – nārānči*. U GHKJ-u deklinacija imenica ženskoga roda koje završavaju na -a moguće je izvesti na sva tri prethodno navedena načina. U TB-u nemamo dvostrukosti jer oni donose popis imenica koje u deklinaciji uvijek zadržavaju *a*, a to su: imenice kojima je posljednji osnovni suglasnik *l, lj, m, r* ili *v* (*igala, sestara, pjesama...*); veći dio imenica sa završnim -ka (*kocaka, djevojaka...*); konkretne imenice sa završnim *nj* u osnovnom suglasničkom skupu (*daganja, sukanja...*); dio imenica s osnovnim završecima *kt, nc, nč, rt, sn* (*sekata, usana...*); imenice s nastavcima -dba, -džba, -žba (*izvedaba, narudžaba...*). Ističu kako je u novije doba nastavak -i češći u imenica koje ne umeću *a* u genitivu množine pa se negdje pojavljuju i dvojni i trojni likovi: (*mazga, mazgi; izložaba, izložba, izložbi*). Oni jasno prikazuju da se genitiv množine takvih imenica treba izvoditi s fonemom *a*. HG navodi jednak popis imenica koje u sklonidbi imaju *a*, kao gramatika TB, ali ističu da je dvostrukost moguća i da se genitiv množine može tvoriti pomoću *a* ili pomoću nastavka -i.

Drugi način proširivanja jest obavezno i neobavezno dodavanje samoglasnika bez promjene značenja. Takav neobvezatni samoglasnik naziva se navezak ili „pokretni samoglasnik“ (Težak i Babić 1994: 123). „Dvostruki i trostruki padežni nastavci u pridjeva, rednih brojeva i pridjevnih zamjenica izazivaju sudare pisaca i lektora, a zacijelo svjedoče i o gramatičkim nedoumicama“ (Težak 2005: 74). Navezak je odlika znanstvenoga stila i rijetko se pojavljuje u publicističkome stilu. U HG-u je navezak definiran kao „neobavezni samoglasnik“ (Barić i dr. 2005: 81) te navode kako može doći do proširivanja „na kraju nekih oblika pridjeva i zamjenica, npr. GA jd. *velikog – velikoga, tvog – tvoga*; DL *velikom – velikomu, tvom – tvomu...*“ (Barić i os., 2005: 81). Gramatika TB navodi da „u hrvatskom jeziku u dativu jedine prednost ima duži

nastavak (-*omu*, -*emu*), a u lokativu jednine kraći (-*om*). Nastavak -*ome* stilski je obilježen“ (Težak i Babić 1994: 55). Sanda Ham ističe da u njegovanom i biranom izričaju prednost treba dati oblicima s naveskom, genitiv dobiva nastavak -*a*, dativ -*u*, a lokativ može dobiti navezak -*u* ili može ostati bez naveska. Autori HJS-a navoda da je „uvriježeno mišljenje među kultiviranim govornicima hrvatskog jezika, ali ono nije izričito navedeno ni u jednome normativnom priručniku, da uporaba navezaka -*u* i -*e* (koji nisu obvezatni) u sklonidbi određenih pridjeva muškog i srednjeg roda treba raspodijeliti tako da se navezak -*u* veže za dativ, a -*e* za lokativ“ (Barić i dr. 1994: 87). Ističu kako to pravilo ne pridonosi ništa značajno jezičnoj razlikovnosti, ali da ga se može smatrati stilskom značajkom hrvatskoga jezika. Težak navodi da „češća uporaba jednoga od više alomorfa ne mora biti odlučujuća u jezičnom normiranju, no gramatičari ne mogu zanemariti veliku uporabnu prednost jednoga pred drugim u standardnojezičnoj praksi. Veća čestota čini alomorf neutralnijim, a drugi zbog oskudnijega pojavljivanja postaje stilski obilježen“ (Težak 2005: 84).

Kod padežnih nastavaka imamo potpunu slobodu odlučiti se želimo li u tekstu upotrijebiti duži ili kraći oblik nastavka. Važno je pripomenuti da je duži oblik nastavka, tj. nastavak na kojega dodajemo navezak, odlika višega, dotjeranijega stila te ostavlja dojam stilske dotjeranosti.

Tablica 3. Prikaz broja pojava u korpusu

Primjeri	broj pojava u mrežnome korpusu (N)	primjeri ²	broj pojava u mrežnome korpusu (N)
primjedaba	884	primjedbi	6,478
izvedaba	435	izvedbi	27,565
predodžaba	115	predodžbi	1,237

Nastavak -*i* u G mn. dominantan je u korpusu mrežnih stranica te je on odlikom razgovornoga i publicističkoga stila u širemu smislu.

² Probrani su primjeri koji su u G mn.

3. 4. Palatalizacija

Palatalizacija se definira kao promjena u kojoj dolazi do zamjene nepalatalnih suglasnika palatalnim u vokativu jednine, ispred pojedinih sufikasa i u drugomu i trećemu licu jednine aorista. Dvostruka rješenje se pojavljuju u vokativu jednine kod pridjeva koji završavaju nastavkom *-in* kod trosložnih vlastitih imena koja se mogu ostvariti i bez alternacije *c/č* (*Janičin/Janicin, Daničin/Danicin*).

Tablica 4. Prikaz broja pojava u korpusu

Primjeri	broj pojava u mrežnome korpusu (N)	primjeri	broj pojava u mrežnome korpusu (N)
Janičin	615	Janicin	9
Daničin	55	Danicin	3

U korpusu je zabilježeno više oblika u kojima je provedena palatalizacija.

3. 5. Sibilizacija

Sibilizacija se definira kao zamjena „mekonepčanih suglasnika sibilantima u dativu i lokativu jednine ženskoga roda, u nominativu, dativu, lokativu, instrumentalu množine muškoga roda, u drugomu licu jednine imperativa i u nesvršenih glagola“ (Barić i dr. 2005: 84), dakle velari *k, g, h* ispred vokala prelaze u sibilante *c, z, s*. Dvojaka rješenja u sibilizaciji karakteristična su za imenice muškoga roda u nominativu množine. Pojavljuju se kod posuđenica (npr. *flamingo – flaminzi – flamingi*), kod imenica koje sadrže nepostojano *a* u završetku *-čak, -ćak, -đak* (*mačak – mački/maćci, oplećak – oplećki/opleći, omeđak – omećki/omećci*) i kod prezimena čiji je lik istovjetan s općim imenicama (*Beg – Begi/Bezi, Duh – Duhi/Dusi*).

Dvostrukosti su karakteristične i za dativ i lokativ imenica ženskoga roda koje imaju jednosuglasnički završetak osnove (*Lika – Liki i Lici, Požega – Požegi i Požezi*), kod zemljopisnih imena koji završava na *-ska, -ška* (*Aljaska – Aljaski/Aljasci, Baška – Baški/Bašci, Gradiška – Gradiški/Gradišci*) te kod imenica koje završavaju na *-ska, -ška, -tka, -vka* (*guska – guski/gusci, humoreska – humoreski/humoresci, njuška –*

njuški/njušci, puška – puški/pušci, bitka – bitki/bici/bitci, pripovijetka – pripovijetki/pripovijeci/pripovijetci, čavka – čavki/čavci, travka – travki/travci).

Tablica 5. Prikaz broja pojava u korpusu

Primjeri	broj pojava u mrežnome korpusu (N)	primjeri	broj pojava u mrežnome korpusu (N)
mački	1,710	mačci ³	156
guski	195	gusci	96
pripovijetki	109	pripovijetci	33
Liki	162	Lici	8,615
Požegi	7,850	Požezi	6
Gradiški	3,102	Gradišci	678

U korpusu je zabilježeno i jednoga i drugoga, ovisno o čestoti uporabe imenice. Sibilizacija se sve manje provodi, a stabilna je kod imenica i vlastitih imena kod kojih se ona i ranije uvriježila (pr. majka, bajka, Lika, Amerika i sl.).

3. 6. Vokalizacija

Vokalizacija je glasovna promjena u kojoj dolazi do zamjene suglasnika // samoglasnikom /o/ na kraju riječi te na kraju sloga. Dvostrukosti se vrlo često pojavljuju kod imenica sa sufiksom *-ce* pa možemo pronaći dvostruka rješenja za pojedine imenice: *čelo – čelce* i *čeoce*, *grlo – grlce* i *groce*, *krilo – krilce* i *krioce*, *selo – selce* i *seoce*. Također na dvostruko rješenje nailazimo i kod imenica od prefiksanih tvorenica glagola *dijeliti* pa nailazimo na rješenja poput *odjel* i *odio*, *predjel* i *predio*, *razdjel* i *razdio*. Osim kod imenica, dvostrukost se pojavljuje i kod nekih pridjeva na *-ski*: *anđeoski* i *anđelski*, *seoski* i *selski*.

³ Taj oblik može se odnositi i na muški rod – *mačak*.

Tablica 6. Prikaz broja pojava u korpusu

Primjeri	broj pojava u mrežnome korpusu (N)	primjeri	broj pojava u mrežnome korpusu (N)
čelce	1	čeoce	4
grlce	4	groce	3
kilce	1,873	kriocce	4
selce	3,407	seocce	963
anđeoski	3,289	anđelski	40
seoski	22,988	selski	1,468

Kod probranih je primjera vidljivo da vokalizacija nije stabilna glasovna promjena.

3. 7. Alternacije jata

Dvostrukosti se dugoga odraza jata javljaju kod jednosložnica muškoga roda u množinskim padežima s umetkom -ov-/-ev-. Pravopisi donose rješenja kada dolazi do kraćenja jata, a kada ostaje dugi odraz jata.

Tablica 7. Prikaz dvostrukosti u suvremenim pravopisima

korpus	BFM	AS	HP	BM
lijek	lijek - lijekovi	lijek - lijekovi i ljekovi	lijek - lijekovi	lijek - lijekovi
lijer	lijer - ljerovi	lijer - lijerovi	lijer - ljerovi i lijerovi	lijer - ljerovi
lijes	lijes - ljesovi	lijes - ljesovi i ljesovi	lijes - ljesovi i lijesovi	lijes - ljesovi

vijek	vijek - vjekovi	vijek - vijekovi i vjekovi	vijek - vjekovi i vijekovi	vijek - vjekovi
smijeh	smijeh - smijehovi	smijeh - smijehovi	smijeh - smjehovi i smijehovi	smijeh - smjehovi i smijesi
mijeh	mijeh - mjehovi	mijeh - mijehovi	mijeh - mjehovi	mijeh - mjehovi
trijes	trijes - „tresovi i trjesovi uz trijesovi“	trijes - trijesovi	trijes - tresovi i trijesovi	trijes - trjesovi

HP daje rješenje u kojemu navodi da se *ije* zamjenjuje sa *je* „u dugoj množini imenica koje nemaju dugouzlazni naglasak u genitivu jednine“ (Jozić i dr. 2013: 18) te navodi primjere: *ljerovi, ljesovi, vjekovi, snjegovi*. itd. U pravopisu BFM u poglavlju *Glasovi i glasovni skupovi* na svega dvije stranice posvećuju pažnju kraćenju dvoglasnika, a otpočinju vrlo jednostavnom definicijom: „Ako na mjestu dvoglasnika dolazi kratak slog, tada se on smjenjuje s kratkim *je*. Pri tome se glasovi *l, n* smjenjuju s *lj, nj*“ (Babić i dr. 1994: 45). Osvrnemo li se ponovno na tablični prikaz možemo uvidjeti kako je ovo pravilo lišilo autore dvostrukosti. Dvostruko, tj. trostruko rješenje daju jedino za imenicu *trijes* te ističu kako izdvajaju u *Pravopisnome rječniku* riječi za koja su karakteristična dvostruka ili trostruka rješenja. U pravopisu BM definiciju o kraćenju sloga s dvoglasnikom stilski dotjeruju, ali pravilo ostaje jednako: „Ako u oblicima i tvorenicama na mjestu dvoglasnika dolazi kratak slog, tada se dvoglasnik smjenjuje kratkim *je*. Pri tome se *l + j, n + j* smjenjuju s *lj, nj*: *bijel – bjelina, cijena – cjenik, vijek – vjekovati, ocijeniti – ocjenjivati...*“ (Babić i Moguš 2010: 27). AS je dakako najdetaljnije obrazložio alternaciju *ije/je/e/i*. Kada sve dolazi do kraćenja *ije* Anić i Silić razvrstali su po kategorijama. Ukupno su ih razvrstali u 7 kategorija (izdvojit ćemo samo one koje su važne za ovu temu) te nakon obrazloženja svake od kategorija navodi i kada sve ne dolazi do kraćenja. Unatoč tomu što daju iscrpan pregled primjera i argumenata kada dolazi do kraćenja, ne osvrću se posebno na dvostruka rješenja te i kod njih, kao i kod

svih ostalih autora, dvostruka rješenja pronalazimo isključivo u *Pravopisnome rječniku*. Do kraćenja dugoga sloga i do odgovarajuće zamjene alternante *ije* alternantama *je* odnosno *e* dolazi: „kada oblik riječi dobiva slog više – to se događa u sklonidbi imenica tipa cvijet, brijeg (s jednosložnim izgovorom refleksa glasa jata): cvjetovi, bregovi“ (Anić i Silić 2001: 125). Izdvajaju imenice muškog roda koje ne krata korijenski slog u množini nego zadržavaju *ije*: *lijekovi*, *brijestovi*. Do kraćenja jata dolazi i „kada se dugi slog nađe ispred sloga koji je pod naglaskom“ (Anić i Silić 2001: 125): bregovit (prema brijeg).

Tablica 8. Prikaz broja pojava u korpusu

Primjeri	broj pojava u mrežnome korpusu (N)	primjeri	broj pojava u mrežnome korpusu (N)
lijekovi	16,369	ljekovi	526
lijesovi	113	ljesovi	40
vijekovi	19	vjekovi	127
smijehovi	10	smjehovi	19

Dugi odraz jata kod jednosložnica muškoga roda u množinskim padežima s morfemima *-ov/-ev-* zadržan je kod imenica *lijekovi* i *lijesovi*, ali kod imenica *vjekovi*, *smjehovi* češće dolazi do uporabe oblika s kraćenim jatom, na što zasigurno utječe i izgovor.

4. DVOSTRUKOSTI U MORFOLOGIJI

Morfologija je dio gramatike koji se bavi proučavanjem oblika riječi. Promotrit će se do kakvih promjena dolazi u morfološkoj strukturi riječi u jednini vlastitih imena u vokativu, kod imenica i-vrste, kod deklinacije i umetanja glasa *j*, glagola na *-(j)avati* i *-(j)ivati*, glagolskih pridjeva trpnih, komparacije pridjeva. Na kraju poglavlja istraživanje pokazuje koji je od oblika češći u uporabi u publicističkome stilu.

4. 1. Dvostrukost u vokativu jednine vlastitih imena

Dvostrukosti se vrlo često pojavljuju u vokativu jednine vlastitih imena. U praksi sve češće možemo naići na zamjenu vokativa s nominativom prilikom obraćanja. Pa tako vrlo često, prilikom obraćanja, nailazimo na poruke poput *Profesore Babić!*, *Gospodine Nikšić!*, *Hej Jakov!* Prema JSMM-u do takvih dvostrukosti ne bi trebalo dolaziti jer vokativ je jednako važan padež kao i svi drugi te je upravo on jedan od padeža koji jezik čine superiornijim „u odnosu na poluneandertalske jezike poput engleskog koji nema niti jednog padeža ili nekih drugih koji imaju samo 4“ te ističe kako u razgovoru vrlo često možemo čuti da sugovornici prilikom obraćanja vokativ zamjenjuju nominativom (*Čuj, Jakov, što je novo kod tebe?*). „Vlastita imenica Jakov nije u nominativu, koji odgovara na pitanje tko, što nego je u vokativu, koji ne odgovara na padežna pitanja nego se slaže s usklikima *oj, ej, hej*. Vokativ se može nalaziti u rečenici, kao u spomenutu primjeru, u kojem vlastita imenica pravilno glasi *Jakove*, a može i sam biti rečenica, npr. *Jakove!*, i tad se piše s uskličnikom. Iz toga se primjera vidi da vokativ ne ovisi o drugim dijelovima rečenice, nego je nezavisan padež koji i sam može biti rečenica. Čemu onda uopće dvojbe s vokativom kad se sve čini jednostavno?“ (Matković 2006: 72) Prema 555JS-u prezimena na *-ić* dobivaju nastavak *-u*, ali sva se prezimena koja ne završavaju na *-ić* izjednačavaju s nominativom. U knjizi GH autori se ne slažu s izjednačavanjem vokativa s nominativom prilikom obraćanja te kažu: „Pogrješno je to što dvije imenice u apozicijskom odnosu ne stoje u istom padežu, a morale bi stajati. I imenica *gospodin* i vlastito ime – kao dio rečenice koji se posebno ističe – stoje u padežu posebna isticanja ili dozivanja, a to je vokativ“ (Dulčić 1997: 397). Prema tomu, svako muško ime ili prezime, prilikom dozivanja, treba biti deklinirano u vokativu. Dvostrukosti se pojavljuju kod skupine prezimena kojima je posljednji slog *-ar*, *-ac*, *-ak* jer u vokativu mogu dobiti nastavak *-e*

ili –u: *gospodine Magačaru*, *gospodine Mgačare* ili *gospodne Margačar*. Kod stranih prezimena u vokativu također nailazimo na dvostrukosti pa možemo vidjeti i oblik *predsjedniče Putin* i *predsjedniče Putine*. Mamić u svojoj knjizi *Jezični savjeti* ističe da „norma u tim slučajevima nudi u biti dvije mogućnosti: s nastavkom (-e ili -u) ili bez nastavka, nećemo pogriješiti ako odaberemo prvu ili drugu mogućnost“ (Mamić 1996: 48). Težak navodi da ime ili prezime prilikom obraćanja treba biti u vokativu kao i apozicija pred njom te naglašava da nema razloga davati prednost nominativnome liku. Prema njemu ispravni su oblici *gospodine Magačaru* ili *Magačare* (ali nikako *Magačar*), *Težače* itd. U mrežnome korpusu vokativi su vrlo rijetki, posebice u direktnome obraćanju pa je istraživanje ovdje izostalo.

4. 2. Imenice i-vrste

Za instrumental su imenica i-vrste, pored nastavka -i, karakteristični nastavci -ju ili -u. Prema HG-i u instrumentalu jednine: „nastavak -ju ili -u može imati većina imenica, ali je u nekih rijedak i stilski obilježen. Izbor među nastavcima -u i -ju zavisi od krajnjeg suglasnika osnove“ (Barić i dr. 2005: 169). Dalje kako navode „imenice kod kojih osnova završava na suglasnik č, ž, š, s, z, r imaju nastavak -ju“ (Barić i dr. 2005: 169) te navode primjer imenicu *riječ* za koju preporučuju u instrumentalu nastavak -ju: *riječju*, ali pored navode da može imenica dobiti i nastavak -i. Zatim navode imenice *kokoš*, *kost*, *uš* i imenice *pluralia tantum grudi*, *prsi*, *pleći* za koje kažu da mogu osim redovnog nastavka -i imati i nastavak -iju u G mn.: *kokošiju*, *kostiju*, *ušiju*, *grudiju*, *plećiju* uz *kokoši*, *kosti*, *uši*, *grudi*, *prsi*, *pleći*. Također navode i kako imenice *oko* i *uho* mogu imati i nastavak -iju i nastavak -i u G mn.pa možemo reći: *očiju/oči*, *ušiju/uši*.

U gramatici TB instrumental jednine imenica ženskoga roda dolazi s nastavcima -i ili -ju. Ističu kako se takve imenice, gotovo uvijek, navode nastavkom -i, a mnogo rjeđe nastavkom -ju (-u, -lju) koji je „stilski snažno obilježen“ (Težak i Babić 1994: 95). Dalje navodi da se nastavak -ju (-u, -lju) uglavnom upotrebljava kada je instrumental bez prijedloga (*Ponudio ga je kruhom i solju.*), a kada je imenica s kojim prijedlogom, češći je nastavak -i (*Hranu radi sa soli.*). Osim tih primjera, navode da „instrumental na -ju imaju imenice kojima osnova završava na -č, -ž, -š, -s, -z, -r“ (Težak i Babić 1994: 95) (*riječju*, *vlasju*, *sluzju*, *lažju*, *kokošju*...) te da je taj nastavak uvjetovao glasovne promjene u kojima umećemo *l* pa stoga neke imenice u instrumentalu završavaju i na

-lju (*krvlju, mišlju*). Na nastavak *-u* završava instrumental imenica kojima osnova završava na *-ć, -đ, -lj* (*pomoću, obitelji*). Pripominju kako je nastavak *-ju* (*-u, -lju*) valjano upotrijebiti onda kada se njime razlikuje instrumental od dativa: *Jeseni se radujem/Jesenju se radujem. Jurim splavi./Jurim splavlju*. Za imenice *kokoš, kost, prsi, uš, oči* i *uši* navode kako se mogu tvoriti i pomoću nastavka *-ju* i pomoću nastavka *-i*.

GHKJ donosi jednako rješenje kao i Težak-Babićeva gramatika. Uporabu nastavka *-ju* ili *-u* određuju prema završetku osnove imenice, a, kao i svi prethodni, imenice *kokoš, kost, prsi, uš, oči* i *uši* izdvajaju i ističu kako se mogu pisati jednim i drugim nastavkom.

Težak navodi da se instrumental na *-ju* upotrebljava kada dolazi bez prijedloga ili bez atributa jer je nastavak *-i* mnogoznačan i jer ga „imaju svi padeži te deklinacije osim nominativa i akuzativa jednine, te dativa, lokativa i instrumentala množine pa zbog slabe razlikovnosti može prouzročiti nejasnoće ili nesporazum“ (Težak 1990: 89).

Tablica 9. Prikaz broja pojava u korpusu

primjeri I jd. i G mn.	broj pojava u mrežnome korpusu (N)	Primjeri I jd. i G mn.	broj pojava u mrežnome korpusu (N)
sa soli	355	sa solju	293
s/sa riječi	720	s/sa riječju	559
nema kokoši	5	kokošju	143
nema uši ⁴	29	nema ušju	10

U instrumentalu jednine preteže nastavak *-i*, a u genitivu množine na tragu je češćega *-iju*, osim kad bi bilo preklapanja s drugim oblicima (kao što je primjer imenica *uš* i *uši*, jer je od imenice *uho* G mn. *ušju*).

⁴ Riječi su stavljene u sintagme da bi se donekle izbjegli drugi mogući padeži pretraživanjem u korpusu. Riječ o imenici *uš*.

4. 3. Sklonidba imenica i međusamoglasničko j

Poteškoće se s umetanjem glasa *j* često javljaju u sklonidbi posuđenica i vlastitih imena. Prema HP-u između -io i -ia umeće se *j*, bez obzira na to jesu li u pitanju posuđenice ili imena, ali dopuštaju i oblike bez umetnutoga *j*: *radijem/radiom, studijem/studiom, Antonijem/Antoniom, Tokijem/Tokiom*. Hrvatski jezični savjetnik, normativno propisuje dodavanje glasa *j*: „U sklonidbi imenica/imena na -io između *i* i padežnoga nastavka umeće se međusamoglasničko *j*. To se *j* bilježi i u pismu. Imena poput *Mario, Dario, Antonio* sklanjaju se isto kao što se sklanja opća imenica *radio*. U instrumentalu ta imena (kao i opće imenice na -io) imaju dva oblika, na -om i na -em., (Blagus Bartolec i dr. 2016: 122.) U pravopisu BM u instrumentalu imenica koje završavaju na -i, -ij, -ije, -ijo, -io uvijek se umeće: *radijem, Marijem, studijem...* Prema HJS-u imenice muškoga roda stranoga podrijetla sa završetkom -io (*Antonio, embrio, folio, radio, studio, Tokio, trio...*) ne sklanjaju se kao imenice stranoga podrijetla sa završetkom na -i i ništichnim nastavkom (*poni, žiri, taksii*) ili pak kao imenice na -ij ili -ije što znači da u instrumentalu ne zadržavaju glas *j*. U instrumentalu takvih imenica nastavak je -om (*Antoniom, embriom, foliom, radiom, studiom, Tokiom, triom...*) jer „ako pišemo *j* ispred -om u instrumentalu, trebali bismo ga pisati i ispred -o u nominativu (a tu se ne piše)“ (Barić i dr. 1994: 83).

Nadalje, dvostrukost imamo kod bilježenja *j* kod imenica stranog podrijetla između glasova *ee, ei* pa tako možemo naići i na sklonidbu *defilei i ekspozee*, ali i *defileji i ekspozeje*. Prema *Pravopisnome priručniku* također je dopuštena dvostrukost te kažu da „kod imena koja izgovorno završavaju na *i* (*i, y, ie*) dopušteni su i oblici s umetnutim *j* (*Bertolucci – Bertoluccija, defilej - defilei*)“ (Jojić 2004: 140). Prema pravopisu BM imena ili imenice koja izgovorom završavaju na -i u sklonidbi im se umeće glas *j*: *Bertoluccija, defileji i ekspozeje*.

Tablica 9. Prikaz broja pojavnica u korpusu

Primjeri	broj pojavnica u mrežnome korpusu (N)	primjeri	broj pojavnica u mrežnome korpusu (N)
radiom	832	radijem ⁵	262

⁵ Pazilo se da bude riječ o imenici *radio*, a ne *radij*.

studiom	11	studijem ⁶	31
Mariom	1,564	Marijem	532
Tokiom	11	Tokijem	14
defilei	13	defileji	1
ekspoze	2	ekspozeje	0

Iz korpusa je vidljivo da uporaba nije usustavila umetanje glasa *j* u sklonidbi te da je sklonija ne umetati ga u instrumentalu jednine, oslanjajući se na nominativ jednine i prozirnost osnove.

4. 4. Dvostrukosti glagola na **-(j)avati** i **-(j)ivati**

U hrvatskome standardnom jeziku dvostrukosti ne izostaju ni kod glagola. Prvu dvostrukost koju ćemo promatrati kod glagola jest dvostrukost koja obuhvaća V. i VI. vrstu glagola: glagole na **-(j)avati** i **-(j)ivati**.

555JS ističe kako „mnogi nesvršeni glagoli u uporabi imaju jednakovrijedne dvojne oblike neovisno o naglasku njihovih svršenih parnjaka“ (Blagus Bartolec i dr. 2016: 107). Definiraju te glagole kao vrstu glagola koja označuje radnju koja se ponavlja. Objašnjavaju kako se glagoli na *-avati* tvore od svršenih glagola koji završavaju na *-ati* (opipati – opipavati, zavarati – zavaravati), a glagoli na *-ivati* od glagola na *-iti* (*naplatiti* – *naplaćivati*, *potražiti* – *potraživati*, *zavariti* – *zavarivati*). Ističu kako izbor morfema ovisi i o naglasku svršenoga glagola kojega bi trebalo poznavati da bismo se odlučili za ispravan nastavak. „Ako je naglasak svršenoga glagola dug, nesvršeni glagol završava na *-ivati* (*isključiti* – *isključivati*, *ispisati* – *ispisivati*, *pokázati* – *pokazívati*, *zaváriti* – *zavarívati*), ako je naglasak svršenoga glagola kratak, nesvršeni glagol završava na *-avati* (*progovòriti* – *progovárati*, *zakljùcati* – *zaključávati*)“ (Blagus Bartolec i dr. 2016: 107). Za primjer daju glagol *označiti* koji ima dugi naglasak i koji bi prema prethodno navedenom pravilu trebao se tvoriti pomoću sufiksa *-ivati* (*označívati*), ali se u praksi vrlo često upotrebljava i oblik *označavati*. Navode da kod dvojnih oblika nesvršenih glagola treba razlikovati nastavke u prezentu. Ističu da

⁶ Može se odnositi i na *studij* i na *studio*, a probrani su primjeri u kojima je *studio*, pazeći na konkordanciju (*plesni studio*, *Global studio*, *filmski studio* i sl.)

glagolu na *-avati* dobivaju nastavke *-am, -aš, -a, -amo, -ate, -aju* (*označavati: označavam, označavaš, označava...*), a glagoli na *-ivati* između osnove i nastavka alternantu *-uj-* te nastavke *-em, -eš, -e, -emo, -ete, -u* (*označivati: označujem, označuješ, označuje...*). Navode primjere nesvršenih glagola kod kojih su jednakovrijedna oba oblika: *dopunjavati/dopunjivati, izjednačavati/izjednačivati, naglašavati/naglašivati, opismenjavati/opismenjivati...*

Tablica 10. Prikaz broja pojava u korpusu

Primjeri	broj pojava u mrežnome korpusu (N)	primjeri	broj pojava u mrežnome korpusu (N)
dopunjavati ⁷	2,255	dopunjivati	1,974
izjednačavati	4,934	izjednačivati	2,337
naglašavati	55,500	naglašivati	302
opismenjavati	91	opismenjivati	41

U „ležernijim“ je stilovima uobičajenije upotrebljavati glagole na *-avati*, a takvi glagoli daju i prozirniju osnovu za prezente glagola.

4. 5. Dvostrukosti glagolskih pridjeva trpnih

Dvostrukosti se kod pridjeva pojavljuju i kod tvorbe glagolskih pridjeva trpnih. Glagolski se pridjev trpni može tvoriti i s jotiranom osnovom i bez nje pa često nailazimo na riječi npr. *donesen i donešen*. Prema 555JS-u pred glagolskim pridjevom trpnim koji je tvoren s jotiranom osnovom treba dati prednost pridjevu koji je tvoren bez nje pa bi prema tomu riječ *donesen* imala prednost pred riječju *donešen*. Težak u svojoj knjizi ističe da se lik *donositi* u mnogim pravopisima izjednačava s likom *donašati* (*Anić-Silić, Pravopisni priručnik, Hrvatskosrpsko-njemački rječnik, Hrvatskosrpsko-engleski rječnik, Ristić-Kangrga*) te da se ne može „osporiti pravo građanstva u hrvatskomu književnom jeziku“ (Težak 1990: 66) na uporabu oblika *donešen* ili *donesen*, što znači

⁷ Nisu pretraživani prezenti jer u uporabi ne mora biti dosljedna tvorba prezenta od infinitiva pa netko može u svome govoru/pismu od glagola na *ava-ti* nedosljedno tvoriti prezent morfemima *-uj-em* i *sl*.

da autor dopušta oba načina. U knjizi GH autori navode da su oblici *donešen, dovežen, ugrizen* pogrešni te da treba upotrijebiti oblike *donesen, dovezen, ugrizen*.

Također, dvostrukost se pojavljuje i kod nastavka *-t* pa se nailazi na oblike glagolskoga pridjeva trpnoga *izračunat/izračunan*. 555JS to objašnjava ovako: „Glagolski pridjev trpni tvori se nastavkom *-n* (*-en, -jen, -ven*) te, rjeđe, sufiksom *-t*. Kad se od glagola izvodi i glagolski pridjev trpni na *-n* i glagolski pridjev trpni na *-t*, u hrvatskome standardnom jeziku prednost se daje glagolskomu pridjevu trpnom na *-n*. Tako se prednost daje glagolskim pridjevima *udana, dan, ubran, poslan* pred *pridjevima udata, dat, ubrat, poslat*“ (Blagus Bartolec i dr. 2016.). Jezični savjeti iz knjige GH ističu da je „trpni oblik glagola *brati – bran*, a glagola *dati – dan*“ (Dulčić 1997: 353), iako se može reći i *brat* i *dat*.

Tablica 11. Prikaz broja pojavnica u korpusu

Primjeri	broj pojavnica u mrežnome korpusu (N)	Primjeri	broj pojavnica u mrežnome korpusu (N)
donesen	17,018	donešen	2,591
izvezen	1,478	izvežen	15
odvezen	948	odvežen	187
udana	3,831	udata	1,540
poslano	4,027	poslato	84

Korpus je pokazao da je uporaba sklona normativno preporučljivom liku na primjeru pridjeva trpnih.

4. 6. Dvostrukosti komparacije pridjeva

Autori J. Silić i I. Pranjković pridjeve definiraju kao riječi kojima se iskazuje kakvo je, čije je i od čega je ono što znači riječ uz koju stoji. U HG-u pridjevi su definirani kao „riječi kojima se izriču svojstva predmeta i pojava, označenih drugim vrstama riječi, i odnosi među njima“ (Barić i dr. 2005: 173). Dvostruka rješenja pojavljuju se kod komparacije pridjeva. Stupnjevanje pridjeva označava morfološku derivacijsku promjenu riječi kojom se izražava manja ili veća, tj.

najmanja ili najveća vrijednost određenoga leksema. U HG-u autori stupnjevanje pridjeva definiraju: „Istu osobinu mogu neki predmeti imati u većoj ili manjoj mjeri nego drugi, oni se mogu razlikovati npr. po tvrdoći, mekoći, visini, širini, dubini, brzini, toplini i sl. Taj se različit stupanj vidi i spoznaje kad se usporede bar dva predmeta. Za izražavanje toga relativnog odnosa pridjevi imaju posebne oblike. To uspoređivanje naziva se stupnjevanje ili komparacija. Kompariraju se u pravilu samo opisni pridjevi, a ostali ako su u prenesenom značenju“ (Barić 2005: 181). U gramatici TB autori navode da se uspoređivati mogu osobine dvaju, triju ili više predmeta. „Uspoređujući možemo ustanoviti: a) koji od dva predmeta ima više one zajedničke osobine, b) koji od većeg broja predmeta ima najviše zajedničke osobine“ (Težak i Babić 1994: 102). U tablici će se donijeti način stupnjevanja pridjeva prema gramatikama HG i TB.

Tablica 12. Dvostruki komparativi u gramatikama

Pridjev	HG		TB	
slan	slaniji	slanji	slanji	/
nijem	njemiji	njemlji	njemiji	/
lijen	ljeniji	ljenji	ljeniji	/
strog	stroži	strogiji	stroži	/
bijesan	bješnji	bjesniji	bješnji	/
tijesan	tješnji	tjesniji	tješnji	/
mrk	mrči	mrkiji	mrči	/
dug	duži	dulji	duži	dulji
tih	tiši	tihiji	tiši	/
židak	žiđi	žitkiji	žiđi	/
mrzak	mrži	mrskiji	mrži	/
krepak	krepkiji	krepči	krepči	/
krotak	kroči	krotkiji	krotkiji	/

Pretraživanje korpusa pokazalo je ovo:

Tablica 13. Prikaz broja pojavnica u korpusu

Primjeri	broj pojavnica u mrežnome korpusu (N)	primjeri	broj pojavnica u mrežnome korpusu (N)
slaniji	36	slanji	0
ljeniji	118	ljenji	12
strogiji	4	stroži	1,547
bjesniji	70	bješnji	24
mrkiji	7	mrči	95
		dulji	6,214
		duži	14,012
tihiji	0	tiši	1,339
žitkiji	2	žiđi	1
mrskiji	31	mrži	30
krepkiji	6	krepči	4

Istraživanje pokazuje da se u publicističkome stilu ne provodi dosljedno pravilo „dugi naglasak – kratki nastavak i kratki naglasak – dugi nastavak“, no ni suvremeni rječnici nemaju jednoznačnoga rješenja za komparative. Uočava se da u uporabi preteže nastavak -iji jer se tako izbjegava i jotacija i promjena osnove (što svjedoči i komparativ pridjeva *dug* koji ima češći komparativ u liku *duži*).

5. DVOSTRUKOSTI U TVORBI

Jezična pojava u kojoj od jedne ili više riječi nastaju nove riječi naziva se tvorba riječi. „Tvorba riječi ujedno je i dio gramatike koji proučava tvorbenu strukturu dosadašnjih riječi dajući pravila za tvorbu novih riječi“ (Barić i dr. 2005: 285). U radu proučavamo sufiksalsnu tvorbu imenica za muške osobe koji se mogu tvoriti pomoću dvaju sufikasa i dvostrukosti pridjeva na *-ni* i na *-ski*.

5. 1. Dvostrukost sufiksalsne tvorbe imenica za muške osobe

U tvorbi je imenica najplodnija sufiksalsna tvorba, i to zato što je u hrvatskome jeziku mnogo plodnih sufikasa. Dvostrukost se pojavljuje kod sufiksalsne tvorbe imenica za muške osobe. „Značenjska skupina imenica za muške osobe dijeli se u nekoliko značenjskih podskupina: imenice koje znače vršitelja radnje, imenice koje znače nositelja osobine, imenice koje znače člana, pripadnika neke organizacije ili ustanove, sljedbenika, pristašu nekog pravca, ideje ili nečijih pogleda, shvaćanja i ostale imenice koje znače mušku osobu“ (Barić i dr. 2005: 307).

Imenice koje označuju vršitelja radnje najčešće se tvore sufiksima *-ač*, *-ar*, *-aš*, *-ist*, *-l(a)c*, *-nik*, *-telj*, mnogo rjeđe se tvore sufiksima *-(a)c* i *-džija*. Imenice koje se tvore sufiksima *-ač*, *-lac*, *-nik*, *-telj* motivirane su glagolima. Dvostrukost se javlja kod sufikasa *-l(a)c* i *-telj* (*čitalac*, *čitatelj*; *gledalac*, *gledatelj*...) „Većina izvedenica sa sufiksom *-l(a)c* imaju usporednicu u liku sa sufiksom *-telj* koji se preporučuje u uporabi“ (Barić i dr., 2005: 307).

Gramatika TB također navodi da je sufiksalsna tvorba najplodnija. Navode da imenice muškoga roda sa sufiksom najčešće označuju vršitelja radnje, „...osoba koja vrši određenu radnju, koja je pokreće ili od koje radnja potječe.“ Ističu kako se te imenice gotovo uvijek tvore od glagola, iako se mogu tvoriti i od ostalih vrsta riječi. Imenice za oznaku vršitelja radnje tvore se najčešće sa sufiksima *-a(c)*, *-ač*, *-ar*, *-ič*, *-lac*, *-telj*. Sufiksom *-lac*, kao i sufiksom *-telj*, izvode se imenice od infinitivnih osnova: *davalac*, *davatelj*, *gonilac*, *gonitelj*. Prednost daju imenicama koje se tvore sufiksom *-telj*: „Kada u istom značenju postoji ili se može izvesti izvedenica sa *-lac* i *-telj*, bolje je upotrijebiti izvedenicu na *-telj*“ (Težak 1994: 153).

U GHKJ-u imenice koje znače mušku osobu podijeljene su u jednake značenjske skupine kao i u HG-u. Također navode da su imenice uglavnom motivirane glagolima i navode tvorbene sufikse: *-ač, -lac, -nik, -telj, -aš, -ist*. Autori kod tvorbe sa sufiksom *-telj* i *-lac* navode samo tvorbene primjere (*čitalac, čitatelj, rukovodilac, rukovoditelj...*), ali ne navode da sufiks *-telj* ima prednost pred sufiksom *-lac*.

Iako se ni u jednoj gramatici se ne navodi razlika između *spasioca (spasilac)* i *Spasitelja (Spasitelj)* 555JS upozorava na važnost značenjske razlikovne uloge između tih dviju imenica. „Trebalo bi razlikovati značenje imenice *Spasitelj*, koja označuje jedno od imena Isusa Krista i kojim se naglašuje njegova uloga spašavanja čovjeka, i imenice *spasilac*, kojom se označuje osoba koja je izbjavila koga iz nevolje ili spasila što i osoba koja radi u službi za spašavanje, npr. *spasilac na plaži, spasilac na bazenu*“ (Blagus Bartolec i dr. 2016: 78).

U knjizi JS M. Mamić navodi da su likovi na *-telj* bolji zato što se od njih može tvoriti imenica za žensku osobu. Navodi da postoje i imenice koje mogu imati isključivo nastavak *-lac (talac)*, ali pripominje da kada imenice označuju isto, a mogu se izvesti i sa sufiksom *-lac* i *-telj*, bolje upotrijebiti sufiks *-telj*. Napominje da imenice *Spasitelj* i *Stvoritelj* označuju isključivo Boga, a *spasilac* i *stvorilac* se vezuju uz osobe.

Prema 555JS-u „imenice na *-oc (darivaoc, davaoc, gledaoc, narušavaoc, obožavaoc, pošiljaoc itd.)* ne pripadaju hrvatskomu standardnom jeziku, a imenice na *-lac (darivalac, davalac, gledalac, narušavalac, obožavalac, pošiljalac, primalac)* uz koje postoje i imenice istoga značenja (vršitelj radnje) tvorene od iste osnove na *-telj (darivatelj, davatelj, gledatelj, narušavatelj, obožavatelj, pošiljatelj, primatelj)* pripadaju mu rubno te se prednost daje imenicama na *-telj*.“ (Blagus Bartolec i dr. 2016: 45)

U HJSSH-u autorica navodi da se prednost daje oblicima *-telj* jer od oblika na *-lac* nije moguće tvoriti vršiteljicu radnje (*gledalac – gledalica*; tvorbom vršitelja radnje u ženskom rodu od takva lika dobivamo predmet radnje, a ne vršitelja). Navodi da su pravilni i oblici na *-lac* te da je to samo jedna od sustavnih mogućnosti našega jezika.

Tablica 14. Prikaz broja pojava u korpusu

Primjeri	broj pojava u mrežnome korpusu (N)	primjeri	broj pojava u mrežnome korpusu (N)
<i>čitalac</i>	1,139	<i>čitatelj</i>	64,037
<i>gledalac</i>	1,080	<i>gledatelj</i>	77,259

Suvremena je uporaba sklona sufiksu -telj.

5. 2. Dvostrukosti pridjeva na *-ni* i na *-ski*

Pridjevi s nastavkom *-ni* definirani su kao riječi koje znače pripadanje, tj. imaju posvojno značenje, ali mogu značiti i neki odnos prema osnovnoj riječi pa stoga mogu imati i odnosno značenje. Prema HG-u sufiks *-ni* dolazi na osnove s jednim suglasnikom (*ručni, tjelesni...*) i na strane dvosuglasničke osnove (*ambulantni, naftni...*). „Odnos koji se izriče sufiksom *-ski/-ki* ovisi o osnovnoj imenici. Ako je osnovna riječ osobna imenica, izriče se odnos prema množini ili prema neodređenom pojedincu...” (Barić i dr. 2005: 364).

Najviše se nedoumica javlja kada se riječi izvedene na *-ski* i *-ni* djelomično preklapaju na istom značenjskom polju. Težak navodi da se od vlastitih imena tvore posvojni pridjevi isključivo nastavkom *-ski* (*-ški, -čki, -čki*). „Od tih imenica ne tvore se posvojni pridjevi na *-ni*, pa to omogućuje jasnu razlikovnost među pridjevima koji potječu od vlastitog imena i općih imenica (*Bilje – biljski, bilje – biljni; Brač – brački, brak – bračni; Rijeka – riječki, rijeka – riječni...*)“ (Težak 1990: 104). Težak upozorava i na razlikovnu ulogu tih nastavaka. Nastavkom *-čki* jače se ističe posvojnost, a nastavkom *-ni* kvalitativnost. „Tako gramatički tekstovi pripadaju gramatici (nalaze se u gramatici), a gramatični tekstovi mogu biti i izvan gramatike, ali imaju kvalitetnu gramatičnost, tj. odgovaraju pravilima gramatike....“ (Težak 1990: 107). Riječ je o oblicima koji imaju sličan izraz i sadržaj te time nisu dvostrukosti. Prema HJS-u gdje postoje usporedni i konkurentni pridjevi *-ni* i na *-ski* „izrazitu i nedvojbenu prednost uglavnom imaju pridjevi na *-ni* (*aspektni, ne aspektski; latinični, ne latinički...*)“ (Barić i dr. 1994: 40). Također ističu na razlikovnu ulogu nastavaka, kada se odnosni odnosni pridjevi razlikuju od opisnih oblikom i značenjem valja pripaziti na dodavanje nastavaka (*statičan –*

nepokretan, bez živosti, statički – koji se odnosi na statiku). Korpus ćemo istražiti na primjeru *građevinski* (koji se odnosi na građevinu i gradnju) i *građevni* (koji se odnosi na građu).

Tablica 15. Prikaz broja pojavnica u korpusu

Primjeri	broj pojavnica u mrežnome korpusu (N)	primjeri	broj pojavnica u mrežnome korpusu (N)
građevni materijal	1556	građevinski materijal	4495
latinično pismo	127	latiničko pismo	9

Uporaba daje prednost nastavku -ni kad je značenje jednako, no još se ne razlikuju likovi *građevni* i *građevinski*.

6. DVOSTRUKOSTI U SINTAKSI

Sintaksa je dio gramatike koji se bavi proučavanjem rečeničnoga ustrojstva. U njoj se izlažu pravila o slaganju riječi u rečenice (Barić i dr. 2005: 391). U radu ćemo se osvrnuti na veznik *pošto* koji se često upotrebljava kao veznik uzročnih rečenica te na stilski obilježen i neobilježen red riječi u rečenici te na položaj klitike u rečenici.

6. 1. Dvostrukosti veznika *pošto*

Prema HG veznik *pošto* opisan je dvojako. Definiraju ga kao vremenski veznik „ako je predikat rečenice koja se uvrštava u svršenom vidu, pa se sklapanjem naznačuje da se radnja glavne rečenice vrši nakon svršetka radnje u zavisnoj“ (Barić i dr. 2005: 492). Napominju da u takvim rečeničnim konstrukcijama veznik *pošto* dolazi na početku rečenice, npr. *Pošto smo krenuli, počeo je padati snijeg*. Navode da se veznik *pošto* često upotrebljava i kao uzročni veznik. „Kad se veznik *pošto* upotrebljava u rečenici s predikatnim glagolom nesvršenoga vida, ta rečenica može biti samo uzročna, jer vremenski veznik *pošto* zahtijeva svršeni glagol. *Pošto je vrijeme bilo prekrasno, odredio je Stipančić da se velika obiteljska slava obavi u njegovom vinogradu.*“ (Barić i dr. 2005: 498). U gramatici TB do dvostrukih rješenja ne dolazi jer oni navode da je veznik *pošto* isključivo veznik vremenskih rečenica (*Moći ćeš u akciju tek pošto padne mrak.*). Prema 555JS-u „veznik *pošto* pogrešno je upotrebljavati u uzročnome značenju. *Pošto* je vremenski veznik u zavisnosloženim rečenicama i označuje da se radnja zavisne surečenice zbiva prije radnje glavne rečenice: *Pošto je položila sve ispite, otišla je na ljetovanje*. U uzročnome značenju umjesto veznika *pošto* pravilno je upotrebljavati druge uzročne veznike (budući da, jer, stoga što, zato što, zbog toga što itd.)“ (Blagus Bartolec i dr. 2016: 114). U HJSSH-u autorica navodi da veznik *pošto* u hrvatskome jeziku valja upotrebljavati kao veznik vremenskih rečenica, a kada se izriče uzrok radnje, ne treba ga koristiti nego ga valja zamijeniti veznicima *budući da, zato što, stoga što, zbog toga što, jer*. U knjizi GH autor navodi da često dolazi do krive uporaba veznika *pošto*. Ističe da se zbog utjecaja srpskoga jezika veznik *pošto* koristi kao uzročni veznik te da ga valja zamijeniti veznikom *budući da* jer je veznik *pošto* isključivo vremenski veznik.

Istraživanje uporabe veznika *pošto* u publicističkome stilu pokazalo je da je prevagnula uzročnost toga veznika: *Pošto su vrlo religiozni, govore i meni da bi se trebao*

pridržavati posta na taj dan.; Oduzeto nam je 6 dana godišnjeg odmora koje smo imali na otežane uvjete rada, mi tražimo da nam se vrati 5, pošto smo sada na zakonskom minimumu, a uvjeti rada su dodatno pogoršani štednjom.; Također moramo istaknuti kako smatramo da poslodavac radnike zakida za ugovorenu plaću pošto bodove dijeli sa 182 radna sata, što je još jedan "popust na radnu snagu" koji uprava nije znala iskoristiti za pozitivno poslovanje.; Pošto su pregovori oko Sporazuma koji se ne smiju prekidati u slučaju štrajka još uvijek u tijeku, industrijske akcije, koje su jako izgledne, morat će pričekati dogovor koji bi bio u skladu sa Zakonom o radu i neće biti prije prve snižene plaće.

Vrlo se rijetko u mrežnome korpusu nailazi na vremensku uporabu: *Pošto su elementi forme grupirani, šalju se na obradu zajedno kada se forma 'submita'.*

6. 2. Dvostrukosti u poretku riječi u rečenici

Prema HG-u postoje dva načina slaganja riječi u rečenicu. Stilski obilježen i stilski neobilježen. Stilski neobilježen red riječi u rečenici smatra se u jednostavnim rečenicama „takav poredak riječi u kojemu se subjekt nalazi na prvome mjestu, predikat iza subjekta, a objekt iza predikata: *Žene dobivaju grčeve. Jakov izvadi sat.*“ (Barić i dr. 2005: 584). „U složenim rečenicama koje osim predikata, subjekta, objekta i priložne oznake sadržavaju i atribut, apoziciju i predikatni proširak poredak predikata, subjekta, priložne oznake i objekta isti je kao i u jednostavnoj rečenici, a atribut, apozicija i predikatni proširak stoje što bliže onim riječima koje su im u rečenici otvorile mjesto“ (Barić i dr. 2005: 585). Atributi u stilski neobilježenom poretku riječi dolaze ispred riječi koja im otvorila mjesto u rečenici, npr. *Nazdravimo onda nepobjedivoj književnosti*, a apozicije dolaze ispred imenice koja joj je otvorila mjesto (*Opet oko imena grada Zagreba.*) (Barić i dr. 2005: 584-588).

Stilski obilježen red riječi vrlo je slobodan pa se prethodno navedeni poredak može mijenjati u skladu s time što govornik želi istaknuti. Ako govornik želi što istaknuti predikatom, onda predikat stoji ispred subjekta: *Promatra tako Filip iz kavane ljudsko kretanje na ulici.* Ako se što ističe objektom, izravni objekt stoji ispred predikata (*Njih nađete iza groba*), neizravni objekt stoji u isticanju ispred nesloženoga predikata ili između dijelova složenoga predikata (*Slavonija obiljem rodi.*). Atributi mogu u isticanju doći iza riječi kojoj se pridružuju (*Nosi vjetar čun i nanese ga do mora neznanoga*), a

apozicija u isticanju može stajati i iza imenice (*Opet oko imena Zagreba grada.*) (Barić i dr. 2005: 590-592). Jednako rješenje donosi i GHKJ.

U TB-u ističu da postoje dva načina slaganja riječi u rečenice. Prvi način je „kad se riječi namještaju kako je po gramatičkom redu najobičnije“ i nazivaju ga *običnim* ili *gramatičkim* slaganjem (Težak i Babić 1994: 244). Drugi način je „kad je govorniku stalo da pojedine dijelove istakne, da uz misao iznese i svoj osjećajni odnos prema onome što izriče“ (Težak i Babić 1994: 244) i tada to postiže drugačijim poretkom, ono što želi istaknuti stavlja na istaknuto mjesto u rečenici, a to su početak ili kraj te se tada ne poštuje uobičajeni poredak subjekt-predikat-objekt. Takav poredak riječi u rečenici nazivaju *obrnut*, *govornički (retorički)* ili *prigodni*. (Težak i Babić 1994: 245).

Položaj klitike u rečenici često u uporabi bude svakojako uređen, bez obzira na stanke, prema kojima se klitike zapravo ravnaju. Prema gramatici TB zanaglasnice se stavljaju iza prve naglašene riječi u rečenici (*Jože je sjedio pred kapijom. Buljio je u zatvorena vrata.*) „Ta je težnja u našem jeziku tako izrazita da zanaglasnice mogu rastavljati attribute i apozicije od riječi s kojima su uže povezane: *Motovunske su ulice vrvjele oružanim pukom...*“ (Težak i Babić 1994: 246). Navode da zanaglasnice mogu doći i na neko drugo mjesto u rečenici ako se mogu lako nasloniti na riječ ispred sebe, iako u takvim slučajevima najčešće dolaze iza glagola (*Topli zvukovi puni su sunčane svjetlosti.*). Ističu da zanaglasnice ne mogu stajati na početku rečenice, rečeničnog dijela iza stanke (iza zareza, zagrade, nabranja itd.). Autori HG također navode da zanaglasnice stoje iza prva naglašene riječi i da „teže početku rečenice i grupiranju: *Mi te ništa ne pitamo. Roko je nekoliko puta žurno koraknuo prema njemu...*“ (Barić i dr. 2005: 595). Zanaglasnice ne mogu stajati na početku rečenice, iza niječne čestice i veznika *i/a*, ali mogu stajati iza veznika *pa/te* (*Jeste li dobro putovali? Neki su kolege već dobili upalu... pa su ih operirali.*).

Položaj klitike zanimljivo je promatrati iza imena i prezima, naime klitika koja dolazi odmah iza imena, obilježjem je „ležernijega“, razgovornog stila, a normativno je preporučljivo pomaknuti ju udesno, npr. *Mile Mamić je hrvatski jezikoslovac.* : *Mile Mamić hrvatski je jezikoslovac.* Uporaba je sklona i prvome načinu, a to dolazi iz govora, spontanoga govorenja, no u pisanju valja pripaziti. U publicističkome stilu sve se više obraća pozornost na to: *Teofil Pančić poznati je novinar i književnik.; Rade*

*Škarica poznati je zadarski neurokirurg., Daniel Lambo poznati je bejgijski redatelj.;
Marcin Morziski poznati je pjevač i glumac. itd.*

7. ZAKLJUČAK

U ovom su radu u središtu proučavanja bile gramatičke dvostrukosti. Dvostrukosti su se promatrale kroz razine: morfonološku, morfološku, tvorbenu i sintaktičku. U morfonološkoj su razini proučavani dvostruki oblici kod glasovnih promjena. Morfološke dvostrukosti pratili smo kod imenica i-vrste, sklonidbe imenica i međusamoglasničkog *j*, glagola i pridjeva. U tvorbenim dvostrukostima promatrala se tvorba imenica za muške osobe te tvorba pridjeva na *-ski* i *-ni*. U sintaksi se osvrnulo na uporabu veznika *pošto*, na poredak riječi u rečenici te na položaj enklitike. Svako poglavlje upotpunjeno je istraživanjem mrežnoga korpusa kojemu je cilj bio prikazati broj pojavnica u publicističkome stilu, tj. uporabu češćih oblika.

Istraživanje je pokazalo da priručnici nisu ujednačeni u normativnim preporukama dubletnoga lika te da je uporaba sklona onim likovima koji pojednostavnjuju uporabu i sustav.

Hrvatski je standardni jezik, kao i svaki standard, polifunkcionalan što znači da u različitim situacijama različito funkcionira. Dvostrukosti se pojavljuju u jeziku jer su zbog više stilova potrebna i različita rješenja (precizna rješenja nudi isključivo znanstveni stil, npr. kod naveska je vidljivo da je to rješenje namijenjeno njegovanijem, biranom stilu). Uvjet za standardizaciju nekoga jezika je i „zahtjev za funkcionalnom polivalentnošću, tj. sposobnošću jezika da obuhvati univerzum u svim vremenskim, prostornim i duhovnim protegama“ (Težak 1990: 17). Jezik se mijenja, razvija u skladu s ljudskom sviješću i potrebama. Sva nova rješenja koja se donose i novi oblici kojima se daje prednost moraju zadovoljiti i zahtjev za elastičnom stabilnošću. Elastičnost je važna radi prilagodbe jezika na sve novo, a stabilnost je važna za očuvanje samoga sustava koji omogućava jasnu komunikaciju istojezičnoj zajednici. Upravo elastična stabilnost jamči jeziku da dubletnost neće iščeznuti, no potrebno je definirati kad koji lik iz dublete upotrijebiti.

LITERATURA

- Anić, Vladimir. 1998. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Novi Liber. Zagreb.
- Anić, Vladimir; Silić, Josip. 2001. *Pravopis hrvatskoga jezika*. Novi Liber. Zagreb.
- Babić, Stjepan i dr. 2009. *Hrvatski školski pravopis*. Školska knjiga. Zagreb.
- Babić, Stjepan; Moguš, Milan. 2010. *Hrvatski pravopis*. Školska knjiga. Zagreb.
- Babić, Stjepan i dr. 1994. *Hrvatski pravopis*. Školska knjiga. Zagreb.
- Badurina, Lada i dr. 2007. *Hrvatski pravopis*. Matica hrvatska. Zagreb.
- Barić, Eugenija i dr. 2005. *Hrvatska gramatika*. Školska knjiga. Zagreb.
- Barić, Eugenija i dr. 1990. *Gramatika hrvatskoga književnoga jezika*. Školska knjiga. Zagreb.
- Barić, Eugenija i dr. 1994. *Hrvatski jezični savjetnik*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Pergamena. Školske novine. Zagreb.
- Birtić, Matea i dr. 2012. *Školski rječnik hrvatskoga jezika*. Školska knjiga. Zagreb.
- Blagus Bartolec, Goranka i dr. 2016. *555 jezičnih savjeta*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- Dulčić, Mihovil. 1997. *Govorimo hrvatski, Jezični savjeti*. Naprijed d.d. Zagreb.
- Ham, Sanda i dr. 2014. *Hrvatski jezični savjeti*. Školska knjiga. Zagreb..
- Ham, Sanda. 2002. *Povijest hrvatskih gramatika*. Croatica. Zagreb.
- Jojić, Ljiljana. 2015. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Školska knjiga. Zagreb.
- Jojić, Ljiljana. 2004. *Pravopisni priručnik; dodatak Velikom rječniku hrvatskoga jezika*. Novi Liber. Zagreb.
- Jozić, Željko i dr. 2013. *Hrvatski pravopis*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Čakovec.
- Mamić, Mile. 1996. *Jezični savjeti*. HFD. Zadar.
- Matković, Maja. 2006. *Jezični savjetnik – iz prakse za praksu*. Škorpion. Zagreb.
- Pranjković, Ivo; Silić, Josip. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Školska knjiga. Zagreb.
- Težak, Stjepko; Babić, Stjepan. 1994. *Gramatika hrvatskoga jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Školska knjiga. Zagreb.
- Težak, Stjepko. 1990. *Hrvatski naš svagda(š)nji*. Školske novine. Zagreb.

Mrežni izvori:

Jezični savjetnik: <http://jezicni-savjetnik.hr/>

hrWaC mrežni korpus: <http://nlp.ffzg.hr/resources/corpora/hrwac/>

Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža:

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=57756>

SAŽETAK

U radu se prikazuju dvostrukosti koje se pojavljuju u priručnicima hrvatskoga jezika te u publicističkome stilu. U prvome dijelu rada proučavanje je usmjereno prema dvostrukostima u morfonologiji te se iznose najčešće polemike koje su karakteristične za glasovne promjene: prijeglas, proširivanje, vokalizacija, palatalizacija, sibilizacija i alternacije *jata*. U drugome dijelu rada u središtu su proučavanja dvostrukosti u morfologiji, kod glagola, pridjeva i deklinacije imenica. Zatim se prikazuju dvostrukosti u tvorbi kod kojih su u središtu proučavanja imenice na sufikse *-telj* i *-lac* i tvorba pridjeva na *-ski* i *-ni*. Posljednji dio rada donosi dvostrukosti u sintaksi u kojima se proučava uporaba veznika *pošto* i poredak riječi u rečenici. Na kraju svakoga poglavlja donosi se istraživanje mrežnoga korpusa na odabranim primjerima kojim se pokazuje koji je oblik češći u uporabi u publicističkome stilu.

Ključne riječi: dvostrukosti, gramatika, mrežni korpus, standardni jezik

SUMMARY

The work presents the duplications that appear in Croatian language manuals and in the journalistic style. In the first part of the work, the study is focused on double assessment in morphology and presents the most common controversies that are characteristic of the voice changes: preposition, expansion, vocalization, palatalization, sibilization and alternations of the *ije/je*. The second part of the work focuses on the study of duality in morphology, in verbs, adjectives and declension of nouns. Then, there are duplications in the formation in which the nouns on the suffixes -telj and -lac and the formation of adjectives on -ski and -ni are at the center of the study. The last part of the work presents doubles in syntax in which the use of conjunctions is studied as well as the order of words in a sentence. The end of each chapter presents the research of the web corpus on the selected examples, which shows the most commonly used form in journalistic style.

Keywords: duplicities, grammar, network corpus, standard language